

แนวทางจัดการปัญหาภัยแล้งของชุมชนบ้านเป็ด อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น The Guidelines for Draught Management of Ban-ped community, Muang District, Khon Kaen Province

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กนกอร บุญมี¹
ดร.สุมิตรา ไอยรา²
ภัทรพล ณ หนองคาย³

บทคัดย่อ

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 2 ประการคือ 1) เพื่อศึกษาสภาพการจัดการปัญหาภัยแล้งของชุมชนบ้านเป็ด และ 2) เพื่อนำเสนอแนวทางการจัดการปัญหาภัยแล้งของชุมชนบ้านเป็ด อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) เป็นการนำเอาวิธีการวิจัยทั้งเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้การสำรวจ สอบถามตัวแทนครัวเรือนชุมชนบ้านเป็ดจำนวน 400 ตัวอย่าง และใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ใหญ่บ้าน ข้อมูลที่นำมาศึกษาได้มาจากแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์การวิจัยที่มีคุณภาพ [ตรวจสอบความตรงจากผู้ทรงคุณวุฒิ 3 คน] ใช้การเลือกสุ่มแบบหลายขั้นตอน ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ คือ 1) สภาพพื้นที่ของตำบลบ้านเป็ด ลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปเป็นที่ราบสูง มีลำน้ำ ลำห้วย 1 แห่ง บึง หนอง และอื่นๆ 11 แห่ง การจัดการปัญหาภัยแล้งของชุมชนบ้านเป็ด พบว่า การจัดการปัญหาภัยแล้งระยะสั้นของชุมชนที่ศึกษา 3 ด้าน มีระดับปฏิบัติมากที่สุดทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ มีการรองน้ำฝนไว้ใช้ ใช้น้ำจากการแจกจ่าย และรับน้ำจากจุดบริการในหมู่บ้าน การจัดการปัญหาภัยแล้งระยะยาวของชุมชนที่ศึกษา 3 ด้าน มีระดับปฏิบัติมากที่สุดทั้ง 3 ด้าน [หมู่บ้านมีโครงการรณรงค์การใช้น้ำอย่างประหยัด มีโครงการการเพิ่มป่าและรักษาป่า และมีโครงการพัฒนาลุ่มน้ำ เช่น การสร้างฝาย เขื่อน ขุดลอกแหล่งน้ำ] และ 3) แนวทางการแก้ปัญหาภัยแล้งของชุมชนบ้านเป็ด มี 2 แนวทาง ดังนี้ (1) ด้านการเตรียมการ มีการจัดทำบัญชีหมู่บ้านและชุมชนที่มีความเสี่ยงต่อการประสบปัญหาภัยแล้ง จัดทำแผนการดำเนินงานทั้งระบบอย่างชัดเจน เช่น แผนแจกจ่ายน้ำ การกำหนดจุดแจกจ่ายน้ำในแต่ละหมู่บ้าน (2) ด้านการเพาะปลูก จัดทำแผนและแนวทางการจัดการพืชผลการเกษตร และทำความเข้าใจให้เกษตรกรปลูกพืชที่ใช้น้ำน้อยหรือพืชฤดูแล้ง ประสานงานกับองค์กรที่เกี่ยวข้องเพื่อดูแลรักษาแหล่งน้ำสาธารณะ สถานที่เก็บกักน้ำ

คำสำคัญ : ภัยแล้ง แนวทางการจัดการปัญหาภัยแล้ง

Abstract

The purposes of this research were : 1) to study the drought situation of Ban-ped community and 2) to present guidelines for drought management of Ban-ped community, Muang district, Khon Kaen province. This research was mixed methods research. This research was application of

¹ อาจารย์ประจำหลักสูตรบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

² อาจารย์ประจำคณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

³ ผู้อำนวยการโครงการก่อสร้าง สำนักงานชลประทานที่ 6 จังหวัดขอนแก่น

quantitative research approach and qualitative research approach. The data were collected from 400 questionnaires of household representatives in Ban-ped community and in-depth interviews with village headman. The data were collected from questionnaires and quality research interviews [checking validity by 3 experts] using multistage random sampling. The research results were as follows: 1) the area of Ban-ped sub-district was generally high plateau with 1 creek, 11 of marshes, lakes and others. The result of drought management of Ban-ped community was found that the short-term drought management of the community was rated at high level in three aspects [including reserving rainwater for using, receiving water from distribution and receiving water from service points in village]. The long-term drought management of the community was rated at high level in three aspects [the village had campaign project to use water economically, forestation project and forest conservation project and river basin development project like dike, dam and river excavation] and 2) the guidelines for drought management of Ban-ped community consisted of two guidelines : (1) preparation, performing accounts of village and community at risks of drought, making a clear operation system plan such as water distribution plan, setting water distribution points in each village (2) planting, making guidelines for the management of agricultural crops and making understanding how farmers plant less water or drought crops, coordinating with related organization to maintain public water resources, water reservoirs.

Keywords : Drought, Guidelines for Drought Management

บทนำ

ประเทศไทยเผชิญภัยแล้งต่อเนื่องมาราว 3 ปีติดต่อกัน โดยในปี 2559 นับเป็นวิกฤติภัยแล้งครั้งรุนแรงและหนักที่สุดในรอบ 20 ปี จะเห็นได้ว่า ปริมาณน้ำต้นทุนที่ใช้การได้ใน 4 เขื่อนหลักของไทยในช่วงฤดูแล้งในปี 2559 (พ.ย.2558-เม.ย.2559) อยู่ที่ 4,247 ล้านลูกบาศก์เมตร ซึ่งเป็นระดับน้ำที่ไม่เพียงพอต่อการทำการเกษตร ส่งผลต่อพื้นที่ปลูกข้าวนาปรังลดลงกว่า 2.4 ล้านไร่เมื่อเทียบกับปีก่อน ตลอดจนพืชอื่นอย่างมันสำปะหลัง และอ้อย ก็ได้รับความเสียหายเช่นกัน อย่างไรก็ตาม คาดว่า ไทยได้ผ่านจุดต่ำสุดที่เกิดภัยแล้งหนักที่สุดในปี 2559 ไปแล้ว และในระยะต่อไป ศูนย์วิจัยกสิกรรมไทย (2559) มองว่า เริ่มมีสัญญาณบวกของการฟื้นตัวในด้านสถานการณ์น้ำที่อาจช่วยหนุนปริมาณน้ำใช้การได้ในเขื่อนหลัก ตลอดจนอิทธิพลของปรากฏการณ์ลานีญาในช่วงครึ่งปีหลัง อาจช่วยเติมระดับน้ำต้นทุนในเขื่อนสำหรับแล้งหน้า (เริ่ม พ.ย.

2559) ที่คาดว่า ระดับน้ำในเขื่อนอาจเพิ่มขึ้นมากกว่าปี 2559 ส่งผลให้เกษตรกรอาจมีรายได้ดีขึ้นในปี 2560 อย่างไรก็ตาม ยังคงต้องจับตาสถานการณ์น้ำในแล้งหน้า ที่ทุกภาคส่วนยังต้องระมัดระวังในการใช้น้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค และทำการเกษตร เนื่องจากสถานการณ์น้ำยังคงขึ้นอยู่กับปริมาณน้ำฝนว่าจะตกเหนือเขื่อนในปริมาณที่เพียงพอต่อการเก็บสะสมเพียงใด ตลอดจนอิทธิพลของพายุจร (ฐานเศรษฐกิจ, 2559)

กรมชลประทาน (2559) แสดงให้เห็นว่าปริมาณน้ำในอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่และขนาดกลางของแต่ละภูมิภาคในช่วงเวลาเดียวกันจะมีปริมาณน้อยกว่าปี 2558 ทุกภูมิภาค ภาคใต้ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในปี 2559 นี้ คาดว่าจะมีปริมาณน้ำเพียงพอ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคเหนือ ยังคงมีความเสี่ยงสูงที่จะประสบปัญหาภัยแล้งในปี 2559 เนื่องจากมีปริมาณน้ำในเขื่อนหลักน้อย โดยพื้นที่ภาคกลาง (ฝั่งตะวันออก) กรมชลประทาน ได้

วางแผนจัดสรรน้ำไว้เฉพาะสำหรับการอุปโภค บริโภค และการรักษาระบบนิเวศ ระหว่างเดือนพฤศจิกายน 2558 ถึง เดือนมิถุนายน 2559 ไว้ประมาณ 3,500 ล้าน ลูกบาศก์เมตร โดยไม่ได้มีการจัดสรรน้ำเพื่อไว้สำหรับการเกษตร ซึ่งภาครัฐได้ขอความร่วมมือให้ประชาชนงดการใช้น้ำประปาในปี 2559 แต่ในปัจจุบันยังคงมีการปลูกข้าวอยู่ในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา และคาดว่าจะมีการใช้น้ำจากการปลูกข้าว ประมาณ 1,0000 ล้านลูกบาศก์เมตร จึงอาจมีปัญหาในภาพรวมจากการมีปริมาณน้ำไม่เพียงพอในปี 2559 ในส่วนของพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ยังคงเป็นภูมิภาคหนึ่งที่น่าจะประสบปัญหาภัยแล้งอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งประสบปัญหาดินและน้ำเค็ม

แนวทางการแก้ปัญหาการขาดแคลนน้ำที่สำคัญนั้นมี 4 แนวทางหลัก คือ จัดหาแหล่งกักน้ำใหม่ๆ โดยเฉพาะการสร้างเขื่อนขนาดเล็กตามความเหมาะสม พร้อมกับการซ่อมแซมปรับปรุงสระน้ำชุมชนซึ่งมีอยู่กว่า 1 หมื่นแห่งทั่วประเทศมาลอกและขุดใหม่ให้ลึกลงไปอีกจะสามารถกักน้ำไว้ในฤดูแล้งได้อีกแนวทางหนึ่งคือรณรงค์ให้เกษตรกรหันมาปลูกพืชทนแล้งให้มากขึ้น ปัจจุบันมีพืชเศรษฐกิจรวมถึงข้าวที่มีสายพันธุ์ทนแล้ง และที่สำคัญจะแก้ปัญหาการขาดแคลนน้ำได้เป็นอย่างดี คือ ดึงน้ำจากภายนอกคือผันน้ำจากแม่น้ำโขง และสาละวิน ด้วยการสำรวจพื้นที่ที่เหมาะสม ขุดสระขนาดใหญ่ผันน้ำแม่น้ำโขงเข้ามาใช้ในช่วงฤดูน้ำหลาก หรือผันน้ำจากสาละวินมา แต่ทั้งนี้ต้องมีการหารือในละเอียดเนื่องจากมีความเกี่ยวข้องกับประเทศเพื่อนบ้านด้วย (คมชัดลึก, 2558) ด้านผู้อำนวยการสำนักบริหารจัดการน้ำและอุทกวิทยา กรมชลประทาน แสดงมุมมองบนเวทีเสวนา “ใช้น้ำอย่างรู้คุณค่า ปวงประชาถวายพ่อของแผ่นดิน” ณ อุทยานหลวงราชพฤกษ์ ก่อนหน้านี้น้ำท่าจากธรรมชาติมีทั้งหมด 258,230 ล้าน ลูกบาศก์เมตร (ลบ.ม.) ในจำนวนนี้ความต้องการน้ำรวมนิเวศ 151,750 ล้าน ลบ.ม. แต่จัดการได้เพียง 102,140 ล้าน ลบ.ม. ยังจัดการไม่ได้ 49,610 ล้าน ลบ.ม. คาดว่าในปี 2570 ความต้องการรวมนิเวศ 156,820 ล้าน ลบ.ม. จะจัดการไม่ได้ 45,200 ล้าน

ลบ.ม. ฉะนั้นต้องวางแผนการบริหารจัดการน้ำให้สอดคล้องกับปริมาณน้ำต้นทุน ต้องเก็บน้ำสำรองไว้ส่วนหนึ่งสำหรับการเพาะปลูกในฤดูฝน และจัดลำดับความสำคัญในการจัดสรรน้ำให้กิจกรรมต่างๆ เป็นต้น

ตำบลบ้านเป็ด อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปเป็นที่ราบสูง มีลำน้ำ ลำห้วย 1 แห่ง บึง หนอง และอื่นๆ 11 แห่ง ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมและรับจ้างได้รับปัญหาภัยแล้งเช่นเดียวกัน ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหาภัยแล้งของชุมชนบ้านเป็ด อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงศักยภาพในการแก้ไขปัญหาภัยแล้งในระยะสั้น และระยะยาวของชุมชน เพื่อนำข้อมูลที่ได้ ไปหาแนวทางแก้ไขปัญหาภัยแล้งต่อไป ในภาคภาคหน้า

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาสภาพการจัดการปัญหาภัยแล้งของชุมชนบ้านเป็ด อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น
- 2) เพื่อนำเสนอแนวทางการจัดการปัญหาภัยแล้งของชุมชนบ้านเป็ด อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ทั้งวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้การวิจัยเชิงสำรวจและพรรณนา (Survey and Descriptive Research Studies) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร คือ ประชาชน จาก 23 หมู่บ้าน ในเขตตำบลบ้านเป็ด จำนวนรวม 40,969 คน และกรรมการบริหารหมู่บ้าน

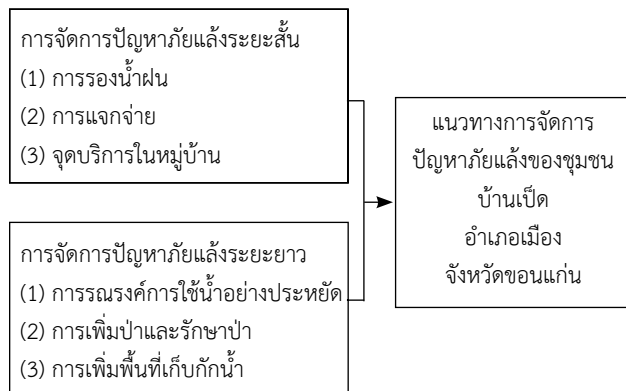
กลุ่มตัวอย่าง คือ ตัวแทนครัวเรือนของแต่ละหมู่บ้านในเขตตำบลบ้านเป็ด และกรรมการบริหาร

หมู่บ้าน จำนวน 23 หมู่บ้าน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น โดยการเลือกสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage Random Sampling) และกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางสำเร็จรูปของ เครจซี และ มอร์แกน อ้างถึงใน สุทธนู ศรีไสย์ (2551) ได้กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ รวมทั้งสิ้น 400 คน

ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา

ประกอบด้วย (1) การจัดการปัญหาภัยแล้งระยะสั้นของชุมชน 3 ด้าน ดังนี้ การร่อนน้ำฝน การแจกจ่าย และ จุดบริการในหมู่บ้าน และ (2) การจัดการปัญหาภัยแล้งระยะยาว 3 ด้าน ดังนี้ การรณรงค์การใช้น้ำอย่างประหยัด การเพิ่มป่าและรักษาป่า และการเพิ่มพื้นที่เก็บกักน้ำ

กรอบแนวคิดการวิจัย จากการศึกษาและ ทบทวนองค์ความรู้เชิงทฤษฎี และ แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการปัญหาภัยแล้งของชุมชน กรอบแนวคิดการวิจัยเป็นไปตามภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมีลักษณะดังนี้

1) แบบสอบถาม แบบสอบถามที่ผู้วิจัยได้สร้างและพัฒนาขึ้น จากการสังเคราะห์ข้อมูลและแนวคิด ทฤษฎี รวมทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มีลักษณะเป็นแบบวัด

มาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (5 Rating Scales) หลังจากนั้นได้นำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 คน ตรวจสอบ ความตรง (Validity) ในด้าน เนื้อหา ภาษา ข้อความ ความหมายและ โครงสร้าง สำหรับขั้นต่อไปผู้วิจัยได้นำ ข้อเสนอแนะต่างๆ ของผู้ทรงคุณวุฒิไปปรับปรุงแก้ไข และได้ นำแบบสอบถามดังกล่าวไปเก็บรวบรวมข้อมูล นำข้อมูลทั้งหมดไปคำนวณหาค่าสัมประสิทธิ์ความเที่ยง หรือความเชื่อมั่นของเครื่องมือชุดนี้ ได้ค่าสัมประสิทธิ์ ความเที่ยงแบบอัลฟา (Alpha-reliability Coefficient) ทั้งฉบับเป็น 0.979 สรุปได้ว่า เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ครั้งนี้มีการพัฒนาคุณภาพทั้งในด้านความตรง (Validity) และความเที่ยง (Reliability) อยู่ในระดับสูงขึ้นไป (มีค่า สัมประสิทธิ์ความเที่ยง 0.80 ขึ้นไป ถือว่าเครื่องมืออยู่ใน ขั้นสูงหรือดีขึ้นไป) สามารถนำไปใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้ อย่างเหมาะสม

2) แบบสัมภาษณ์ เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมี โครงสร้างประกอบด้วยข้อคำถาม 3 ด้าน คือ (1) ปัญหา ภัยแล้งในหมู่บ้าน (2) แนวทางการจัดการปัญหาภัยแล้ง ในหมู่บ้านระยะสั้น (3) แนวทางการจัดการปัญหาภัยแล้ง ในหมู่บ้านระยะยาว

ข้อมูลทั้งหมดจากแบบสอบถามถูกนำไป วิเคราะห์ด้วยโปรแกรมการคำนวณค่าสถิติสำเร็จรูปด้วย คอมพิวเตอร์ แบ่งเป็น 3 ตอนคือ ตอนที่ 1 สถานภาพ ผู้ตอบแบบสอบถาม ค่าสถิติที่ใช้คือ จำนวน และ ร้อยละ ตอนที่ 2 ระดับการจัดการปัญหาภัยแล้งของชุมชน ค่าสถิติที่ใช้คือ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยมี เกณฑ์การแปลความหมาย (บุญชม ศรีสะอาด, 2556) ดังนี้ ค่าเฉลี่ย 4.51 - 5.00 = ระดับปฏิบัติมากที่สุด ค่าเฉลี่ย 3.51 - 4.50 = ระดับปฏิบัติมาก ค่าเฉลี่ย 2.51 - 3.50 = ระดับปฏิบัติปานกลาง ค่าเฉลี่ย 1.51 - 2.50 = ระดับปฏิบัติต่ำ ค่าเฉลี่ย 1.00 - 1.50 = ระดับปฏิบัติ ต่ำที่สุด และ ตอนที่ 3 การนำเสนอแนวทางการจัดการ ปัญหาภัยแล้งของชุมชนบ้านเปิด นำผลที่ได้จากการ วิเคราะห์แบบสัมภาษณ์ ถูกนำไปพัฒนาแนวทางในเบื้องต้น ส่วนในขั้นต่อไปได้นำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 10 คน

ช่วยกันวิพากษ์และให้ข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงแบบดังกล่าวให้มีความเหมาะสมและเป็นรูปธรรม โดยการจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group) และในขั้นสุดท้าย ผู้วิจัยได้ปรับแก้ไขตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิและนำไปเขียนในรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ต่อไป สำหรับแนวทางการอธิบายผู้วิจัยได้ใช้แนวทางการอธิบายของ กนกอร บุญมี (อ้างถึงใน วารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์, 2559)

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ได้แนวทางการจัดการปัญหาภัยแล้งของชุมชนบ้านเป็ด อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ที่จะใช้เป็นแบบอย่างสำหรับชุมชนอื่น
2. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำแนวทางการวิจัยเป็นแนวทางการจัดการปัญหาภัยแล้งในพื้นที่อื่นและใช้เป็นตัวอย่างในการขยายผลองค์ความรู้ให้กว้างขวางต่อไป

ผลการวิจัย

1) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ร้อยละ 56.25 มีอายุระหว่าง 31-40 ปี ร้อยละ 33.5 มีสถานภาพโสด ร้อยละ 48.5 มีระดับการศึกษามัธยมศึกษา เป็นร้อยละ 43.25 มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 5,000-10,000 บาท ร้อยละ 31.25 มีอาชีพรับจ้างทั่วไป ร้อยละ 43.25

2) สภาพการจัดการปัญหาภัยแล้งของชุมชนบ้านเป็ด อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น พบว่า ในภาพรวมการจัดการปัญหาภัยแล้งระยะสั้นของชุมชนที่ศึกษามีระดับปฏิบัติมาก จำแนกเป็นรายด้าน ดังนี้

- (1) มีการร่อนน้ำฝนไว้ใช้ มีระดับปฏิบัติมาก
- (2) รับน้ำจากการแจกจ่าย มีระดับปฏิบัติ

มาก

(3) มีกำหนดจุดบริการน้ำในหมู่บ้าน มีระดับปฏิบัติมากในภาพรวมการจัดการปัญหาภัยแล้งระยะยาวของชุมชนที่ศึกษามีระดับปฏิบัติมาก จำแนกเป็นรายด้าน ดังนี้

3.1 หมู่บ้านมีโครงการรณรงค์การใช้น้ำอย่างประหยัด มีระดับปฏิบัติมาก

3.2 มีโครงการการเพิ่มป่าและรักษาป่า มีระดับปฏิบัติมาก

3.3 มีการเพิ่มพื้นที่เก็บกักน้ำ เช่น มีการขุดลอก มีการทำฝายชะลอน้ำ เป็นต้น มีระดับปฏิบัติน้อย

3) แนวทางการแก้ปัญหาภัยแล้งของชุมชนบ้านเป็ด ผู้วิจัยนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์กรรมการบริหารหมู่บ้าน มาวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา และจัดกลุ่มข้อมูล จากนั้นนำไปพัฒนาแนวทางการแก้ปัญหาภัยแล้งของชุมชนบ้านเป็ด หลังจากพัฒนาในขั้นแรกแล้ว ขั้นตอนต่อไปผู้วิจัยได้นำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องคือ กรมชลประทาน วิพากษ์และให้ข้อเสนอแนะเพื่อปรับแนวทางให้มีความเหมาะสมและเป็นรูปธรรม ประกอบด้วย 2 แนวทาง ดังนี้

(1) ด้านการเตรียมการ มีการจัดทำบัญชีหมู่บ้านและชุมชนที่มีความเสี่ยงต่อการประสบปัญหาภัยแล้ง จัดทำแผนการดำเนินงานทั้งระบบอย่างชัดเจน เช่น แผนแจกจ่ายน้ำ การกำหนดจุดแจกจ่ายน้ำในแต่ละหมู่บ้าน

(2) ด้านการเพาะปลูก จัดทำแผนและแนวทางการจัดการพืชผลการเกษตร และทำความเข้าใจให้เกษตรกรปลูกพืชที่ใช้น้ำน้อยหรือพืชฤดูแล้ง ประสานงานกับองค์กรที่เกี่ยวข้องเพื่อดูแลรักษาแหล่งน้ำสาธารณะ สถานที่เก็บกักน้ำ

อภิปรายผล

1. จากการศึกษา การจัดการปัญหาภัยแล้งระยะสั้นของชุมชนที่ศึกษา 3 ด้าน มีระดับปฏิบัติมากที่สุด 3 ด้าน [ได้แก่ มีการร่อนน้ำฝนไว้ใช้ รับน้ำจากการแจกจ่าย และรับน้ำจากจุดบริการในหมู่บ้าน] การจัดการปัญหาภัยแล้งระยะยาวของชุมชนที่ศึกษา 3 ด้าน มีระดับปฏิบัติมาก 2 ด้าน [หมู่บ้านมีโครงการรณรงค์การใช้น้ำอย่างประหยัด มีโครงการการเพิ่มป่าและรักษาป่า] และมีระดับปฏิบัติน้อย 1 ด้าน คือ มีโครงการพัฒนาพื้นที่

เก็บกักน้ำ เช่น การสร้างฝาย เขื่อน ขุดลอกแหล่งน้ำ] เมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้ สอดคล้องกับผลการศึกษาของ สิตาวีร์ ธีรวิรุฬห์ (2558) ที่ว่าประชาชนส่วนใหญ่ มีความพร้อมในการจัดการปัญหาภัยแล้งโดยรวมทุกด้าน อยู่ในระดับดี ส่วนการกักเก็บน้ำส่วนใหญ่ทั่วประเทศ ซึ่งไม่เพียงพอสำหรับการเพาะปลูก

2. จากผลการศึกษาแนวทางการแก้ปัญหาภัยแล้งของชุมชนบ้านเป็ด มี 2 แนวทาง ดังนี้ (1) ด้านการเตรียมการ มีการจัดทำบัญชีหมู่บ้านและชุมชนที่มีความเสี่ยงต่อการประสบปัญหาภัยแล้ง จัดทำแผนการดำเนินงานทั้งระบบอย่างชัดเจน เช่น แผนแจกจ่ายน้ำ การกำหนดจุดแจกจ่ายน้ำในแต่ละหมู่บ้าน (2) ด้านการเพาะปลูก จัดทำแผนและแนวทางการจัดการพืชผลการเกษตร และทำความเข้าใจให้เกษตรกรปลูกพืชที่ใช้น้ำน้อยหรือพืชฤดูแล้ง ประสานงานกับองค์กรที่เกี่ยวข้องเพื่อดูแลรักษาแหล่งน้ำสาธารณะ สถานที่เก็บกักน้ำ สอดคล้องกับผลการศึกษาของ สิตาวีร์ ธีรวิรุฬห์ (2558) ที่ว่า การแก้ไขปัญหาภัยแล้งอย่างยั่งยืน การดำเนินการของรัฐบาลในการเตรียมความพร้อมรับสถานการณ์ภัยแล้ง พ.ศ. 2558 ทุกฝ่ายจึงต้องดำเนินการแก้ไขภัยแล้งอย่างยั่งยืนโดยต้องคำนึงถึงความสอดคล้องระหว่างธรรมชาติและการพัฒนาด้วย ดังนี้ 1) สถาปนาปฏิรูปแห่งชาติควรตอบสนองต่อการเสนอให้มีกระทรวงทรัพยากรน้ำที่ทำหน้าที่หลักในการบริหารจัดการน้ำ 2) สนับสนุนการปลูกป่าและป่าชุมชนเพื่อสร้างให้เกิดแหล่งน้ำตามธรรมชาติ 3) จัดให้มีงบประมาณในการสร้างอ่างเก็บน้ำขนาดเล็กในชุมชนและจัดทำระบบชลประทาน ครอบคลุมพื้นที่เกษตรกรรมทั่วประเทศ เพื่อให้เกษตรกรสามารถบริหารจัดการน้ำได้ด้วยตนเอง 4) มีการบริหารจัดการน้ำอย่างบูรณาการสามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างแท้จริง 5) มีแนวทางในการจัดการน้ำที่ยั่งยืน คือ ควรมีการนำกฎหมายที่เกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับระบบน้ำทั้งหมด เช่น การบริหารทรัพยากรน้ำ การส่งเสริมและรักษาสิ่งแวดล้อม การชลประทานน้ำบาดาล การปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตร มาบูรณาการบริหารจัดการน้ำ

ที่ยั่งยืน

กิติกรรมประกาศ

การวิจัยเรื่องแนวทางจัดการปัญหาภัยแล้งของชุมชนบ้านเป็ด อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีก็เพราะได้รับการสนับสนุนจาก อธิการบดี คือ ดร.เอกอนันต์ สมบัติสกุลกิจ ที่ได้ให้ทุนสนับสนุนการวิจัยและคำแนะนำ รวมทั้งข้อเสนอแนะอื่นๆ จนกระทั่งงานวิจัยครั้งนี้สำเร็จไปได้ด้วยดี ผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมาในที่นี้ด้วย คุณประโยชน์ใดๆ อันเกิดจากการวิจัยในครั้งนี้ ขอออมบูชาพระคุณบิดา มารดา ครู อาจารย์ ตลอดจนผู้มีพระคุณทุกท่าน ที่ได้ให้ชีวิต สติปัญญา และคุณธรรม อันเป็นเครื่องชี้นำและส่งเสริมสิ่งที่ดีงาม ผู้วิจัยขอระลึกถึงและขอขอบคุณเป็นอย่างยิ่งไว้ในโอกาสนี้ด้วย

เอกสารอ้างอิง

1. กรมชลประทาน. (2557). **ศูนย์ประมวลวิเคราะห์สถานการณ์น้ำ**. สืบค้น 10 มิถุนายน 2558. จาก <http://www.ryt9.com/s/iq01/2090046>
2. คมชัดลึก. (2558). **4 แนวทางหลักแก้ปัญหญาภัยแล้งอย่างยั่งยืน**. สืบค้นเมื่อ ธันวาคม 2558. จาก <http://www.komchadluek.net/news/regional/211334>.
3. ฐานเศรษฐกิจ. (2559). สืบค้นเมื่อธันวาคม 2559. **วิกฤติภัยแล้ง**. จาก<http://www.thansettakij.com/content/65734>
4. บุญชม ศรีสะอาด. (2556). **การวิจัยเบื้องต้น**. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น.
5. ศูนย์วิจัยกสิกรไทย. (2559). **วิกฤติภัยแล้งหนักสุดปี 2559 ผ่านพ้น:เริ่มมี สัญญาณบวกให้เห็นจับต่าน้ำแล้งหน้า**. สืบค้นเมื่อ 1 ธันวาคม 2559. จาก http://www.parliament.go.th/ewtadmin/ewt/parliament_parcy/ewt_dl_link.php?nid=28304
6. สิตาวีร์ ธีรวิรุฬห์. (2558). **การแก้ไขปัญหญาภัยแล้งอย่างยั่งยืน**. สถาปนาปฏิรูปแห่งชาติ.

7. สุทธนู ศรีไสย์. (2551). สถิติประยุกต์สำหรับงานวิจัยทางสังคมศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.